

DERLEME / LITERATURE REVIEW

İlköğretimde Sanat ile Çevre Eğitimi

Environmental Education with Art in Primary Education

Esra Mengioğlu Şimşek¹ Hatice Öner²

1 Doktora Programı Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

2 Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Özet

Çevre eğitimi, uygulama yöntemi olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, sahip olduğu önem özellikle son 10 yılda oldukça artmıştır. Çevre eğitimi başlı başına bir ders olarak veren, başka derslerin müfredatına dahil eden; çeşitli disiplinlerden destek alan ve çok çeşitli öğretim yöntemiyle öğreten ülkeler bulunmakla beraber yakın gelecekte ortaya çıkabilecek sorunlara karşı küçük yaşta itibaren çocukların hazırlıklı olmaları gerektiği konusunda bütün ülkeler hemfikirdir. Bu çalışmada önce öğretim yöntemleri ve çeşitli ülkelerden örneklere yer verilmiş, ardından sanat ile çevre eğitiminin olası faydalarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Gelişme, Çevre Eğitimi, Sanat, İlköğretim Okulu, Çevre Bilinci.

Abstract

Although environmental education differs from country to country as a method of application, its importance has increased considerably, especially in the last 10 years. Giving environmental education as a course on its own, including it in the curriculum of other courses; Although there are countries that receive support from various disciplines and teach with a wide variety of teaching methods, all countries agree that children should be prepared from a young age against the problems that may arise in the near future. In this study, teaching methods and examples from various countries are given first, and then the possible benefits of art and environmental education are mentioned.

Keywords: Sustainable Development, Environmental Education, Art, Primary School, Environmental Awareness.

Bu makaleden şu şekilde alıntı yapınız / Cite this article as: Mengioğlu EŞ, Öner H. İlköğretimde Sanat ile Çevre Eğitimi. Climatehealth. 2023;3(2):40-45

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Esra Mengioğlu Şimşek, Doktora Programı Öğrencisi,
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
E-Mail: esra.simsek@adu.edu.tr

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. GİRİŞ

Çevresel sorunlar ve sürdürülebilirlik konuları, günümüz dünyasının en önemli ve acil meseleleri arasında yer almaktadır. Bu sorunlarla başa çıkabilmek ve sürdürülebilir bir gelecek inşa etmek için farkındalığın ve eylemin artırılması gerekmektedir. Bu noktada, sanat ve çevre eğitimi önemli bir role sahip olabilir. 1960'lardan 80'lere kadar süren çevresel sanat hareketleriyle birlikte, ekoloji sanatçıları doğadan materyaller kullanmaya ve atık malzemeleri dönüştürerek sanat çalışmaları yapmaya başlamışlardır.

Ekolojik sanatçılar, sürdürülebilir yaşam biçiminin hem ekolojik hem de kültürel değişimle mümkün olduğuna inanmaktadırlar ve sanatın ekolojik duyarlılık konusunda fark yaratabilecek bir güce sahip olduğunu savunmaktadırlar. Finlandiya ve İrlanda gibi ülkelerde çevreyle ilgili konular, özellikle görsel sanatlar derslerinde büyük öneme sahiptir. Ancak Türkiye'de ilköğretim görsel sanatlar dersinin incelenmesi, programın estetik farkındalığı, eleştirel düşünme becerisini, kültürel mirasa saygıyı, doğayla uyumu ve onun sürekliliğine katkısı desteklediğini göstermektedir. Bununla birlikte, programın daha sağlam bir temel üzerinde, özellikle sürdürülebilir ekonomi ve çevre odaklı olarak yeniden planlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. (Mamur, 2017).

İlkokul çocuklarının geleceğe dönük çevre algısını anlamak amacıyla yapılan araştırmalar, çocukların geleceği kirliliği, hava ve toprak kirliliği, aşırı yapılaşma ve trafik gibi konularla ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Ancak çocukların çevrede bulunan canlı ve cansız unsurlara karşı farkındalıklarının sınırlı olduğu belirlenmiştir. (Özsoy, Ahi, 2014).

Çevre eğitimi programları, çocukların çevreyle olan bağlarını güçlendirir, olumlu çevresel tutumları ve farkındalığı artırır. Sanatın diğer disiplinlerle işbirliği yaparak çevre eğitimine bütüncül bir yaklaşımla entegre edilmesi ise, sürdürülebilir bir gelecek ve sürdürülebilir ekonomi açısından büyük önem taşımaktadır. Ekolojik sanat, sanatsal unsurları kullanarak sürdürülebilirlik konularını öğretme açısından son derece değerlidir. Yapılan çalışmalarda, eğitimciler genellikle materyal eksikliği sorunundan bahsetmişlerdir. Ancak doğa, zaten kendiliğinden bir materyal kaynağıdır. Bu nedenle,

doğayı tanıyan, doğal materyalleri kullanabilme becerisine sahip, çevreleriyle ve birbirleriyle saygılı bir iletişim içinde olan ve çevre değerlerine önem veren bireyler yetiştirmek sanat odaklı bir çevre eğitimiyle daha mümkündür.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Google Akademik üzerinden "Sanat ile Çevre Eğitimi", "Environmental Education with Art" ve "Çevre Eğitiminde Öğretim Yöntemleri" başlıkları aranmış; bulunan makalelerden ilköğretimde çevre eğitimi, çevre eğitiminde öğretim yöntemleri ve sanat ile çevre eğitimi konularını içeren makaleler seçilerek bir inceleme makalesi oluşturulmuştur.

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

Çevre eğitiminin multidisipliner yapısı öğretim sırasında da farklı disiplinler ve yöntemlerin bir arada kullanılmasını gerektirmektedir. Seçilen yöntemin uygunluğu ders içeriğinin özellikleri, öğrencilerin özellikleri, öğretmenin özellikleri, araç- gereç (materyal) özellikleri, zaman gibi faktörlere göre değişiklik göstermektedir (Özbuğutu, Karahan & Tan, 2014). Çevre eğitiminde standartlaştırılmış bir yöntem bulunmamakla birlikte etkili öğrenme için çevre eğitiminin uygulanması, uygun öğretme ve öğrenme yöntemlerinin; çevre hakkında, çevre içinde ve çevre için eğitim bileşenlerini ele almak için kullanılması gerekir (Kimaryo, 2011).

Tiflis Bildirgesi'ne göre çevre eğitimi, öğrencilerin aktif olarak katıldığı, deneyimlediği ve keşfettiği bir süreç olmalıdır. Öğrenciler, doğal çevreleri yerinde gözlemleyerek, deneyler yaparak, projeler geliştirerek ve çevresel sorunlara yönelik çözümler üreterek çevre eğitimine katılmalıdır. Çevre eğitimi, yerel doğal çevre, kültürel değerler, gelenekler ve toplumun ihtiyaçları ile ilişkilendirilmelidir. Böylece öğrenciler, kendi yaşadıkları yerin çevresel sorunlarını anlayabilir ve çözüm önerileri geliştirebilirler.

Çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma prensiplerine dayanmalıdır. Bireylerin doğal kaynakları etkili bir şekilde kullanmaları, çevreye zarar vermeden üretim ve tüketim yapmaları, doğal çevreyi korumaları ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları teşvik edilmelidir. Çevre eğitimi çevreyi geliştirme konusunda bireyler üzerinde kişisel özveri oluşturma görevini de

üstlenmelidir. Bunun için çevre eğitimi ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin odak noktası haline gelmelidir (Özbuğutu, Karahan & Tan, 2014).

İlkokul düzeyinde çevre eğitimi, çocukların çevreyle ilgili temel bilgilere sahip olmalarını, çevre bilincini geliştirmelerini ve sürdürülebilirlik prensiplerini anlamalarını hedefler. Çevre eğitiminin temeli ailede atılır, okul bu eğitimi devam ettirir. Eğer, aile çevre eğitimi konusunda yeterince bilinçli değilse, okulun vereceği eğitim daha da önemli hale gelmektedir. Bundan dolayı, eğitim sistemindeki çevre eğitimin içeriği, kapsamı ve niteliği toplumsal anlamla büyük bir önem arz etmektedir. Türkiye’de ilköğretim seviyesindeki programlarda çevre hakkındaki konular, ayrı bir ders olarak değil, hayat bilgisi, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler gibi dersler kapsamında işlenmektedir. Ancak genellikle öğretmen, çevre eğitimi konusuna yeterince önem atfetmediğinde çevre ile ilgili konular; ders programının yoğunluğu, interdisiplinler çalışma yapmanın zorluğu, kaynak eksikliği, zaman azlığı, öğrencilerle okul dışında ya da sınıf dışı ortamlarda çalışma yapmanın zorluğu gibi engeller nedeniyle çevre eğitimine ihtiyaç duyulan düzeyde odaklanılamamaktadır.

Türkiye’deki ilköğretim programlarında çevre eğitiminin içeriği detaylı şekilde incelendiğinde, ilköğretim programlarında çevre ile ilgili kazanım oranının %11,82 olduğu; bu kazanımların çevre ve ekoloji ile ilgili temel kavramlar, dünyanın yapısı, doğal afetler, kaynakların bilinçli tüketimi, çevre temizliği, hava olayları gibi konularda yoğunlaştığı görülmüştür.

Türkiye’deki çevre eğitimi programı, Avrupa’dan İspanya, Asya kıtasından Hindistan ve Amerika kıtasında A.B.D ve Kanada ile benzerlikler içermektedir (Akınoğlu&Sarı, 2009). Bulgaristan’da 3. sınıftan itibaren çevre okuryazar zorunludur. Finlandiya’da ise ilköğretimdeki tüm öğrenciler için zorunlu olup; küçük yaşta botanik park, doğa parkı gibi gezilerle yapılmaktadır. Almanya’daki çevre eğitimi de; barış eğitimi, sağlık eğitimi, medya eğitimi, profesyonel yaşama hazırlık ve trafik eğitimi gibi interdisiplinler eğitimlerden biridir. Almanya’da disiplinlerarası yürütülen çevre eğitimi; İspanya’da ise Türkiye’deki gibi sisteme entegre edilmiştir. İsveç’te, tüm alanlar tarihsel, uluslararası ve çevresel olmak üzere üç merkezi perspektifte toplanmaktadır. Amerika’daki çevre eğitiminin ise özellikle son yıllarda akademik

başarıya daha çok odaklanmasıyla çevre bilincine sahip bireyler yetiştirmekten uzaklaştığı belirtilmektedir. Öğretmen odaklı pasif öğrenme modeli eğitim sisteminde, özellikle multidisipliner özellikli çevre eğitiminde yetersiz kalmaktadır. Öğrencileri soru sormaya teşvik ederek cevaplarına tepki veren, öğrenmeyi kolaylaştıran ve yönlendiren; zorlukları ve anlaşmazlıkları kabul etmelerine yardımcı olan, çelişkili konuları tartışarak eleştirel düşünmeye ve yaratıcı çözümler sunmaya yönlendiren bir öğretim modeli; öğrencilerin öğretmene olan bağımlılıklarını aşmaları, kendi başarılı öğrenme stilleri ve becerilerini geliştirerek nesnel ve gerçekçi öz değerlendirme yapabilmelerini sağlar. Bu onların eğitim ve kişisel gelişim sorumluluğunu üstlenmelerine yardımcı olacaktır. (Kostova & Atasoy, 2008)

Sanat ile Çevre Eğitimi

1960’lardan 80’lere kadar çevresel sanat hareketlerinin etkisiyle ekoloji sanatçıları doğadan materyaller kullanmaya, atık malzemeleri dönüştürerek sanat çalışmaları yapmaya başlamışlardır. Bazı ekolojik sanatçılar da eğitim materyallerini yerel çevre problemlerinde çözüm olarak kullanılmak üzere dönüştürmeye çalışmıştır. Çoğu sanatçı çevresel çözümler insan odaklı olduğundan insana odaklanmış; metafor ya da mizah yoluyla insanların dikkatini çekmeye çalışmışlardır çünkü sürdürülebilir yaşam biçiminin, hem ekolojik hem de kültürel değişimle mümkün olduğuna inanmaktadırlar ve sanat ekolojik duyarlılık konusunda farklılık yaratabilecek bir güce sahiptir.

Finlandiya ve İrlanda gibi ülkelerde, çevre ile ilgili konular özellikle görsel sanatlar derslerinde büyük öneme sahiptir. Ancak Türkiye’de ilköğretim görsel sanatlar dersi incelendiğinde, sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından programın estetik farkındalığı, eleştirel düşünmeyi, kültürel mirasa saygıyı, doğayla uyumu ve onun sürekliliğine katkısı desteklediği görülmektedir. Bununla birlikte, programın özellikle sürdürülebilir ekonomi ve çevre odaklı olarak daha sağlam bir temel üzerinde yeniden planlanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

İlkokul çocuklarının geleceğe dönük çevre algıları, resimler çizdirilerek anlaşılacak istenmiş ve 828

öğrencinin katılımıyla yapılan araştırmada, öğrencilerin çoğunluğunun gelecekteki çevre algısının, kirli çevre ve teknolojik ilerlemelerin neden olduğu hava kirliliği, toprak kirliliği, aşırı yapılaşma ve trafik gibi konularla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çocukların çizdiği resimler, çevrede bulunan canlı ve cansız unsurlara karşı farkındalıklarının sınırlı olduğunu göstermiştir. (Mamur, 2017).

Çevre eğitimi programları, çocuklar ve doğa arasındaki bağıllığı artırır, olumlu çevresel tutumları ve farkındalığı besler ve çocukların çeşitli disiplinlerden önemli bilgi ve beceriler geliştirmelerine yardımcı olur ancak programlarını bu hedeflere ulaşmasını sağlamak için etkili değerlendirme yöntemleri ve materyalleri de gereklidir. İsveç'te çocukların çevre hakkındaki düşüncelerini, ABD ve Meksika'da çevresel endişe düzeylerini, Birleşik Krallık'ta yağmur ormanları ekosistem dinamikleri bilgisini ve ABD'deki çam ekosistemleri hakkındaki farkındalığını karakterize etmek için öğrencilerin çizimleri kullanılmıştır (Flowers, Carroll, Green & Larson, 2015).

Sanat eğitimi çevre eğitiminin bir parçası olarak düşünüldüğünde, sanat, çevre eğitimine faydalı bir araç olarak kullanılabilir ancak diğer disiplinler olmadan tek başına görsel sanatlar eksik kalacaktır. Sanat eğitimi geleneği yeni disiplinler arası ve kültürel-ekolojik sanat eğitimi felsefesi ile birleştirildiğinde etkili olacaktır. Çevre araştırmaları yeni arayışlar içinde bakış açıları aramakta ve kendini bilimsel pozitivizm geleneğinden ayırmaya çalışmaktadır. Bu noktada sanat eğitimi çevre eğitiminin parçası olarak beklentilerin üzerinde kabul görmüştür. Sanatsal-estetik öğrenme süreci, gözlem, deneyim ve farkındalığı bütüncül olarak içerir (Jokela, 1995).

Sanat ve çevre eğitimi, insanların çevre sorunlarına ve sürdürülebilirlik konularına dikkatlerini çekmek ve anlamalarını sağlamak için önemli bir rol oynar. Sanat, duygusal ve estetik deneyimler aracılığıyla insanların düşüncelerini, duygularını ve farkındalıklarını ifade etmelerine olanak tanır. Aynı zamanda, çevre eğitimi insanları doğal dünyayı anlamaya teşvik eder ve çevre sorunlarına karşı eylem almalarını teşvik eder.

Sanat eğitimi, öğrencilerin ekolojik okuryazarlığını artırmada alternatif bir yol sağlayarak, çevre eğitiminin

gücünü ve uygunluğunu destekleyen dinamik bir yol sunar. Bu iddia çevre eğitimi uzmanlarından destek almıştır; örneğin Orr (1992) ekolojik okuryazarlığın ancak sanat gibi daha geniş konu alanları olan bir eğitime entegre edilmesi durumunda çocuklarda geliştirilebileceğini savunmuş, daha sanat temelli, duygusal çevre eğitimine yönelik yaklaşımlar birçok kişi tarafından desteklenmiştir.

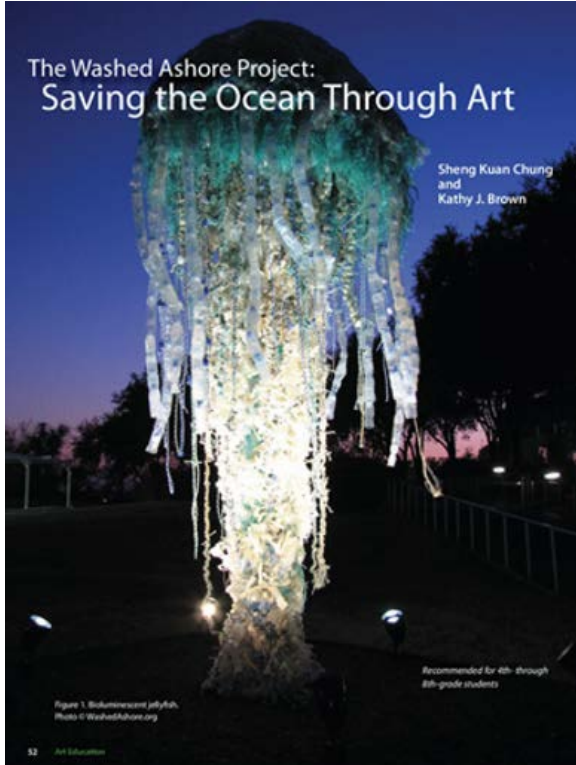
Sanat eğitiminde sıklıkla bulunan öğrenme yönelimi, yalnızca öğrencilerin çevresel kaygılar hakkında tutumlarını değiştirmeye yardımcı olmakla kalmaz aynı zamanda çevreye karşı davranışlarını değiştirme olasılığı da sunar. Sanat, öğrencilerin zihinlerine dokunmanın yanı sıra kalplerine ulaşarak çevre okuryazarlığını teşvik etmede güçlü müttefikler olma potansiyeline sahiptir. (Inwood, 2013)

Sanat psikopedagojisi, yaratıcı atölye ve doğal çevre deneyimi ve bilgisi aracılığıyla eğitime ilişkin farklı metodolojiler yaratılır. Nihai hedef, bireysel refahı küresel sürdürülebilirlikle birleştirmek için yeni fikirler ve yaratıcı prosedürler üretmektir. Doğal bir rezervde geliştirilen deneyimler, şehrin, insanların ve yerel doğanın daha üstün bir yaşam biçimi oluşturmak için birleştiği ortak bir alan olarak yeniden düşünülmesinde etkili olur (Tereso,2012).

Sanatın çevre eğitimindeki rolü, çevresel konulara dikkat çekmek ve insanların çevre hakkında düşünme ve hissetme biçimlerini değiştirmek için kullanılabilir. Sanat eserleri, doğal dünyanın güzelliğini ve kırılganlığını vurgulayabilir veya çevre sorunlarına dikkat çekebilir. Sanatçılar, geri dönüştürülmüş malzemeleri kullanarak çevre dostu sanat eserleri yaratabilir veya atık sorunlarına dikkat çekmek için çevresel temalı eserler oluşturabilirler. Bu tür sanat eserleri, izleyicilerin çevre sorunlarına karşı farkındalıklarını artırabilir ve harekete geçmelerini teşvik edebilir.

Çevre eğitimi aynı zamanda sanatı kullanarak öğrenme deneyimlerini zenginleştirebilir. Örneğin, doğa temalı bir resim yapmak veya geri dönüştürülmüş malzemelerden heykeller yapmak gibi sanatsal etkinlikler, öğrencilerin çevre sorunlarını keşfetmelerini ve anlamalarını sağlar. Sanat, soyut kavramları somut hale getirerek ve duygusal bağlantılar kurarak çevre eğitiminin etkisini artırabilir.

Ayrıca, sanat ve çevre eğitimi birlikte çalışarak toplumun sürdürülebilirliği konusunda farkındalık yaratma ve dönüşüm sağlama potansiyeline sahiptir. Sanat projeleri, topluluk katılımını teşvik edebilir ve insanları çevresel sorunlara yönelik eylemler almaya teşvik edebilir. Örneğin, bir mahalledeki duvarları resimlerle süslemek veya çevre temalı bir performans etkinliği düzenlemek, insanları çevre sorunları hakkında konuşmaya ve harekete geçmeye teşvik edebilir veya Bandon, Oregon'daki Artula Sanat ve Çevre Eğitimi Enstitüsü tarafından geliştirilen "The Washed Ashore" projesi okyanus ortamında bulunan çöplerle ilgili sorunlara ışık tutmak için afişte örneği görülen, yalnızca denizden çıkarılarak geri kazanılmış, geri dönüştürülmüş malzemelerle yapılmış devasa, hayranlık uyandıran heykellerin yer aldığı gezici bir sergi aracılığıyla büyüyen bu krize ve bunun sonucunda ortaya çıkan plaj çöpüne ilişkin farkındalığı "Okyanusu Sanatla Kurtarmak" mesajı vererek artırmaya çalışmakta ve eserler ilkökul ve ortaokul öğrencilerine, sanatın dünya çapındaki okyanus ekosistemini yenilemeye nasıl yardımcı olabileceğine dair bütüncü bir STEAM (bilim, teknoloji, mühendislik, sanat ve matematik) dersinin anlamlı ve somut bir örneğini sunmaktadır (Chung & Brown, 2018).

Sanat ve çevre eğitimi arasındaki ilişki, insanların doğal dünya ile bağlantılarını güçlendirmek ve sürdürülebilir bir gelecek için harekete geçmek için güçlü bir araç sağlar. Sanatın yaratıcı ifadesi ve çevre eğitiminin bilgi ve farkındalığını birleştirerek, insanları çevre sorunlarına karşı duyarlılık, anlayış ve sorumluluk sahibi bireyler haline getirme potansiyeline sahiptir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çevre bilinci sağlamak için mümkün olan en küçük yaşta itibaren çocukların doğayı tanıması, doğaya ve doğada yaşayan küçük büyük bütün canlılara saygı göstermeyi öğrenmesi ve doğa ile uyum içinde olabilmesi için gereklidir. Bunun için de toprağa dokunması, böcekleri, kurbağaları izlemesi, doğada yaşayan canlıları beslemesi, evdeki atık ayrıştırılmasına bizzat katılması, yapabileceği katkının farkında olması gerekmektedir. Ailenin rol model olması ve teşviki ile sürekli çevre eğitimi bu konuda büyük önem taşımaktadır.

Sanatın diğer disiplinlerle iş birliği halinde bütüncül bir yaklaşımla çevre eğitimine dahil edilmesi sürdürülebilir gelecek ve sürdürülebilir ekonomi açısından çok faydalıdır. Ekolojik sanat sürdürülebilirliği sanatsal öğelerle öğretme konusunda çok faydalıdır. Çalışma yapılan ülkelerde eğitimciler çoğunlukla materyal eksikliği sorunundan bahsetmişlerdir. Ancak doğa başlı başına bir materyal kaynağıdır. Bu sayede çevreyi tanıyan, doğadaki materyalleri kullanma becerisine sahip, çevresiyle ve birbirleriyle saygılı şekilde iletişim içinde olan ve çevresine değer veren bireyler yetişecektir.

Türkiye’de Çevre Eğitiminde Neler Geliştirilebilir?

- İlkokul ve ortaokul düzeyinde çevre konuları ders müfredatlarında yer almakta, çevre bilincini geliştirmeyi hedefleyen etkinlikler ve projeler önerilmektedir. Ancak, çevre eğitimi içeriği ve uygulaması daha etkili hale getirilebilir.
- Çevre eğitimi konusunda öğretmenlerin yeterli eğitim ve bilgiye sahip olması önemlidir. Eğitimcilerin çocuklara, çevreyle ilgili bilgi sağlamaları, çevreyi özümsetmeleri, çevre ile ilgili gerekli materyalleri sağlamaları, özendirici etkinlikler geliştirmeleri ve bu etkinliklerin sonuçlarını hayata geçirerek çevre ile ilgili değer yargılarını desteklemeleri ilköğretim

sonrası eğitimine devam edemeyen öğrenciler açısından da faydalı olacaktır.

- Öğretim programlarının yoğunluğu, bu programlarda çevre ile ilgili konulara yeterince yer verilmemesi, öğrencilerin seviyesine uygun kaynak ve araç gereç bulunmaması, öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeyi ve öğretmenlerin çevre eğitimlerinin yetersizliği, çevre eğitiminde karşılaşılan olumsuzluklardır. Bu sorunların çözümünde çevre eğitimi programlarının ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenmesi öğretmenlere ve okul idaresine önemli katkı sağlayacaktır.
- Öğrencilerin çevreyle etkileşimde bulunabilecekleri pratik uygulamalar, saha çalışmaları ve sürdürülebilirlik projeleri gibi etkinliklerin artırılması gerekmektedir. (Şimşekli, 2004)
- Çevre eğitimi, öğrencilerin çevresel sorunlar hakkında farkındalık kazanmalarını ve aktif bir şekilde katılım sağlamalarını teşvik etmelidir. Öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik projeler geliştirmeleri, toplumun çevre konularına olan ilgisini artırabilir.
- Çevre eğitimi, farklı paydaşlar arasında iş birliğini teşvik etmelidir. Okullar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve özel sektör gibi aktörler arasındaki iş birliği çevre eğitiminin etkisini artırabilir.

KAYNAKLAR

1. Akınoğlu, O. & Sanı, A. (2009). İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÇEVRE EĞİTİMİ . Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi , 30 (30) , 5-29 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/372/2144>.
2. Ami A. Flowers, John P. Carroll, Gary T. Green & Lincoln R. Larson (2015) Using art to assess environmental education outcomes, *Environmental Education Research*, 21:6, 846-864, DOI: [10.1080/13504622.2014.959473](https://doi.org/10.1080/13504622.2014.959473) .
3. Jokela, T. (1995). From environmental art to environmental education. *Image of the Earth: Writings on art-based environmental education*, Helsinki, Finland: University of Art and Design, 18-28.
4. Kimaryo, L.A. Integrating Environmental Education in Primary School Education in Tanzania, *Teachers' Perceptions and Teaching Practices*, 2011.
5. Kostova, Z. & Atasoy, E. (2008). METHODS OF SUCCESSFUL LEARNING IN ENVIRONMENTAL EDUCATION . *Eğitimde Kuram ve Uygulama* , 4 (1) , 49-78 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eku/issue/5447/73875>
6. Mamur, Nuray. (2017). Ekolojik Sanat: Çevre Eğitimi İle Sanatın Kesişme Noktası. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13. 1000-1016. [10.17860/mersinefd.316297](https://doi.org/10.17860/mersinefd.316297).

7. Özbuğutu, E. , Karahan, S. & Tan, Ç. (2014). Çevre Eğitimi ve Alternatif Yöntemler – Literatür Taraması / Environmental Education and Its Alternative Methods – A Literature Review . *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 11 (25) , 393-408 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/mkusbed/issue/19562/208480>.
8. Özsoy, Sibel; Ahi, Berat, İlkokul Öğrencilerinin Geleceğe Yönelik Çevre Algılarının Çizdikleri Resimler Aracılığı ile Belirlenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(4), 1557-1582.
9. Şimşekli, Y. Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII (1), 2004, 83-92.
10. Tereso, Susana, *International Journal of Education Through Art*, Volume 8, Issue 1, Feb 2012, p. 23 – 47.
11. Inwood, Hilary J., *International Electronic Journal of Environmental Education* Vol.3, Issue 2, 2013, 129-145.
12. Chung, Sheng Kuan; Brown, Kathy J. , *The Washed Ashore Project: Saving the Ocean through Art*, *Art Education*, v71 n2 p52-57 2018. <https://eric.ed.gov/?q=Eco-Art+Education+in+Elementary+Classrooms&id=EJ1195203> erişim tarihi: 20.06.2023.